

Medzigeneračné spolužitie v kontexte vývoja spoločnosti

Intergenerational coexistence in the context of society development

Jarmila Mészárosová¹, Ladislava Wsólová², Zuzana Bachratá³, Karolína Stuchlíková⁴, Katarína Gazdíková⁵

¹Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, študent doktorandského štúdia

²SZU v Bratislave Fakulta verejného zdravotníctva

³Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, študent doktorandského štúdia

⁴Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, študent doktorandského štúdia

⁵SZU v Bratislave Fakulta ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií

Recenzent/Review: doc. PaedDr. PhDr. ThDr. Pavol Tománek, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

Submitted/Odoslané: 06. 03. 2018

Accepted/Prijaté: 27.03.2018

Abstrakt:

Východisko: Súčasný prúd individualizmu vplýva na spolužitie generácií, medzigeneračnú solidaritu a zotrvanie seniorov vo svojom prirodzenom prostredí. Vzhľadom na bytové, rodinné a iné sociálne problémy spojené so stratou životného partnera, osamelosťou alebo neschopnosťou udržať svoju domácnosť vstupujú seniori do sociálneho zariadenia pre seniorov napriek tomu, že s pomocou svojej rodiny by mohli zotrvať ešte dlhú dobu vo svojich domovoch.

Cieľ: Primárnym cieľom nášho sledovania bolo vyhodnotiť pohľad mladšej a staršej generácie na viacgeneračné bývanie. Ďalším cieľom bolo zistiť vzťah seniorov

so svojimi deťmi. Získané údaje sme vyhodnotili aj v závislosti od pohlavia respondentov.

Súbor a metódy: Od októbra 2014 do augusta 2015 sme dotazníkovou metódou zisťovali názor slovenských a českých seniorov na medzigeneračné bývanie a na ich vzťah s deťmi. Otázku medzigeneračného bývania sme položili aj predstaviteľom mladej generácie v SR a ČR od 18 do 35 rokov.

Výsledky: Obidve sledované skupiny seniorov – mladších ako 75 rokov až $\frac{3}{4}$ (74,3 %) a starších nad 75 rokov viac ako $\frac{1}{2}$ (60,5 %) nemajú záujem o viacgeneračné bývanie v rodine. Porovnaním obidvoch sledovaných

súborov sme nezistili štatisticky významné rozdiely v odpovediach starších a mladších seniorov v závislosti od veku ($p = 0,05$).

Mladá generácia 18 – 35 ročných respondentov vyjadrila jednoznačný 94,2 % nezáujem o viacgeneračné bývanie.

Veľmi dobrý vzťah so svojimi deťmi, označilo 37,5 % seniorov do 75 rokov vs 41,9% seniorov 75 ročných a starších, skôr dobrý vzťah označilo 34,7% seniorov do 75 rokov vs 30,2% 75 rokov a starších. So svojimi deťmi sa nestretáva 0,7% seniorov do 75 rokov a 2,3% seniorov 75 ročných a starších. Štatisticky významný rozdiel v odpovediach medzi seniormi porovnávaných vekových skupín sa nepotvrdil.

Záver: Z výsledkov nášho prieskumu vyplýva, že väčšia časť seniorov a takmer všetci mladí vo veku 18 – 35 rokov v SR a ČR o viacgeneračné bývanie nemajú záujem. Súvisí to s aktuálnym spôsobom života a životnými potrebami oboch generácií. Napriek tomu je dôležité zaoberať sa významom medzigeneračných rodín v spoločnosti a netreba podceňovať zistenie, že takmer tretina opýtaných seniorov v oboch republikách v našom výskume odpovedali, že o viacgeneračné bývanie majú záujem.

Kľúčové slová: Staroba. Seniori. Medzigeneračné spolužitie. Rodina.

Background: Individualism of today's

society obviously affects co-existence of generations, solidarity between generations and habitat of elderly people. Because of problems in families and high living cost or lose of the life partner, solitude or inability to maintain a household are elderly people forced to live in the social institutions for elderly people, despite the ability of their family to support them.

Objective: Primary objective of our research was to find out opinion of younger and older generation on multigenerational living. Secondary objective was to find out relationship of elderly people with their children. In our research we also put into notice a gender of the respondents.

Methodology: Since October 2014 to august 2015 we gathered data through questionnaire on the opinion in Slovakia and Czech Republics elderly people on multigenerational living and their relationship with their children. Question of multigenerational living we gave also to younger generation of 18 and 35 years old.

Result: Group of respondents younger than 75 years more than $\frac{3}{4}$ (74,3 %) and older than 75 more than $\frac{1}{2}$ (60,5 %) have no interest in multigenerational living. Comparing both groups we didn't find out any significant statistical differences in the respondents answers regards to age ($p = 0,05$).

Younger generation 18 - 35 year old

respondents answered 94,2% disinterest in multigenerational living.

Very good relationship with children has 37,5% elderly people to 75 years and 41,9% elderly people 75 years old or above, average or good relationship with children has 34,7% elderly people to 75 years vs 30,2% 75 year old or above. No contact with their own children stated 0,7% elderly people to 75 years old and 2,3% elderly people 75 years old and above. Statistically significant difference in respondents answers was not confirmed.

Summary: From the result of our research we can see that majority of elderly people and almost all from younger generation at age from 18 to 35 in Slovak Republic and Czech Republic have no interest in multigeneration living. However it is important to further research significance of multigenerational living in current society and to avoid underestimating of one third of elderly people in both groups stated their interest in multigenerational living.

Key words: Old age. Elderly people. Intergenerational living. Family.

Úvod

V priebehu posledného tisícročia sa výrazne zmenili názory na medziľudské vzťahy. Sledovanie osobných cieľov a záujmov, ktoré bolo, je a bude hlavným

mottom ľudského jednanja, mení veľmi výrazne svoju vonkajšiu podobu. Rodina v tom zohráva významnejšiu úlohu než by sa na prvý pohľad mohlo zdať (Keller, 2004). V článku sa snažíme priblížiť spolužitie generácií v tradičných rodinách a objasniť ako nový prúd individuality, významne mení pohľad na spolužitie generácií v súčasnosti a z toho plynúce dôsledky pre spoločnosť.

Medzigeneračné spolužitie – historický kontext

Človek v tradičnej rodine zvyčajne prežil celý svoj život od narodenia až po smrť bez toho, aby ju opustil. Väčšina ľudí sa po celý život pohybovala v úzkom okruhu dôverne známych osôb a považovala za samozrejmé, že ani po smrti nebude v ich blízkosti na cintoríne pochovaný žiadny podozrivý cudzinec (Keller, 2004). Keller týmto výrokom približuje atmosféru v spoločnosti, súdržnosť jednotlivých členov tradičnej rodiny a odkázanosť a vzájomnú závislosť. V tradičných kultúrach bolo prostredie prirodzene naplnené úzkosťami a neistotami (Giddens, 2010). Tento Giddensov výrok môžeme v súvislosti s tradičnými rodinami chápať ako strach o budúcnosť rodiny. Starostlivosť o slabých a nevládných bola v celej miere na rodine a ak z nejakých dôvodov rodina nebola schopná plniť túto funkciu, starí ľudia žili v biede a nedôstojných podmienkach

(Hrozenská a kol., 2008).

Autoritou v tradičnej rodine bol muž, starý otec dospelých detí, ktorý rozhodoval o financiách, majetku a celkovom chode hospodárstva rodiny (Botík, Slavkovský, 2011). Rola starého muža – hlavy rodiny a jeho autoritatívneho postavenia v tradičnej rodine závisela od jeho zdravotného stavu. Jeho silné postavenie „hospodára“ sa v rodine zmenilo až pri úbytku zdravia a nevládnosti, kedy automaticky došlo k jeho dochovaniu členmi rodiny, čo pramenilo aj zo silnej náboženskej tradície. Po smrti rodičov sa majetok rozdelil medzi všetkých synov. Tieto kultúrne hodnoty boli generačne odovzdávané od starších k mladším. Až do nástupu novoveku boli domácnosti odkázané samé na seba a boli zároveň hlavným zdrojom fungovania sociálnych mechanizmov, hlavne výberom priamej dane. Boli teda základnou daňovou jednotkou. Až koncom 17. storočia bola daň zavedená na jednotlivca, podľa jeho sociálneho postavenia. Zavedením dane na jednotlivca bola domácnosť v tradičnej spoločnosti zbavená svojej výrobnjej funkcie. Menila sa aj štátna ideológia a ochrana jednotlivca ako platiteľa dane. Na úrovni domácnosti sa prestalo rozhodovať o jej jednotlivých členoch, domácnosť prestala byť schopná zabezpečovať svojich chorých a starých členov rodiny a vývojom zdravotníctva prestala byť aj na tento úkon kompetentnou (Keller, 2004).

Prevzatím ochrannej funkcie štátu nad rodinou, sa začalo postupne znižovať aj pevné puto generačnej súdržnosti tradičných rodín. Významnou mierou k tomuto javu prispela výstavba dvojgeneračných sídlisk, charakteristická pre druhú polovicu 20. storočia, ktoré svojou koncepciou izolovali tretiu generáciu, čo negatívne ovplyvnilo vzťahy medzi vnúčatami, deťmi a starými rodičmi. Rodina sa začala spoliehať viac na pomoc a podporu štátu.

Cieľ: Cieľom predloženej práce bolo vyhodnotiť pohľad seniorov a mladšej generácie na viacgeneračné bývanie. Ďalším cieľom bolo zistiť vzťah seniorov so svojimi deťmi.

Súbor a metódy: Od októbra 2014 do augusta 2015 sme dotazníkovou metódou zisťovali názor slovenských a českých seniorov na medzigeneračné bývanie a na ich vzťah so svojimi deťmi. K otázke medzigeneračného bývania sme zisťovali aj názor mladej generácie v Slovenskej republike (SR) a Českej republike (ČR) od 18 do 35 rokov.

Respondenti a použité metódy: Súbor tvorilo 187 respondentov, 137 (73,3 %) žien a 50 (26,7 %) mužov vo veku od 58 do 90 rokov zo Slovenskej a Českej republiky. Respondentov sme rozdelili do

dvoch skupín, prvú tvorili seniori mladší ako 75 rokov (144/77,0 %), v druhej skupine boli seniori 75 roční a starší (43/23,0 %). O vyjadrenie názoru sme požiadali aj mladú generáciu od 18 do 35 rokov. Prieskumu sa zúčastnilo 172 respondentov, z toho 82 (47,7 %) žien a 90 (52,3 %) mužov.

Zvolili sme metódu dotazníkového zisťovania kvantitatívneho výskumu, ktorú sme doplnili o osobné rozhovory s náhodne vybranými respondentmi. Rozhovory a zber informácií prebiehal od októbra 2014 do augusta 2015. Získané údaje sme štatisticky spracovali. Na zistenie vzťahu medzi dvomi diskretnými náhodnými premennými sme použili chí kvadrátový test v kontingenčných tabuľkách a v prípade nízkych očakávaných početností Fisherov exaktný

test. Pracovali sme na hladine významnosti $\alpha = 0,05$. Použili sme štatistický softvér SPSS 19.

Výsledky

Na overenie si záujmu o medzigeneračné bývanie v súčasnosti sme seniorov rozdelili podľa veku do dvoch skupín. V prvej skupine boli seniori mladší ako 75 rokov, v druhej 75 roční a starší. Z odpovedí obidvoch skupín vyplynulo, že skoro $\frac{3}{4}$ (74,3 %) seniorov mladších ako 75 rokov a viac ako $\frac{1}{2}$ (60,5 %) 75 ročných a starších nemá záujem o bývanie vo viacgeneračnej rodine. Porovnaním obidvoch sledovaných súborov sme nezistili štatisticky významné rozdiely v názoroch starších a mladších seniorov ($p = 0,050$) ani medzi odpoveďami mužov a žien.

Tabuľka 1 Záujem seniorov o bývanie vo viacgeneračnej rodine

Spolu ženy, muži SR, ČR		Chceli by ste bývať vo viacgeneračnej rodine?			Spolu
		Áno	Nie	Nemám deti	
vek	menej ako 75 rokov %	34	107	3	144
		23,6%	74,3%	2,1%	100,0%
		13	26	4	43
	75 a viac rokov %	30,2%	60,5%	9,3%	100,0%
		47	133	7	187

Spolu	%	25,1%	71,1%	3,7%	100,0%
-------	---	-------	-------	------	--------

(p = 0,050)

Tabuľka 2 Záujem o bývanie vo viacgeneračnej rodine v závislosti na pohlaví

Zvlášť ženy, muži SR, ČR		Chceli by ste bývať vo viacgeneračnej rodine?			Spolu
		Áno	Nie	Nemám deti	
Pohlavie	žena	32	99	6	137
		23,4%	72,3%	4,4%	100,0%
	muž	15	34	1	50
		30,0%	68,0%	2,0%	100,0%
Spolu		47	133	7	187
		25,1%	71,1%	3,7%	100,0%

(p = 0,597)

O vyjadrenie sme požiadali aj predstaviteľov mladej generácie vo veku od 18 do 35 rokov. Až 162/94,2 % respondentov z tejto generácie vyjadrilo nezáujem o viacgeneračné bývanie. S otázkou viacgeneračného bývania úzko súvisí vzťah rodičov so svojimi deťmi. Zisťovali sme preto, či existuje významný rozdiel vo vzťahu medzi mladšími seniormi do 75 rokov a 75 ročnými a staršími a ich deťmi. Veľmi dobrý vzťah so svojimi deťmi, označilo 37,5 % seniorov do 75 rokov vs 41,9% seniorov 75 ročných a starších, skôr dobrý 34,7% seniorov do 75 rokov vs 30,2% 75 rokov a starších. So svojimi deťmi sa nestretáva 0,7% seniorov do 75 rokov a 2,3% seniorov 75 ročných a starších. Pri porovnávaní názorov obidvoch skupín seniorov v závislosti od veku sa nepotvrdili štatisticky významné rozdiely v odpovediach (p=0,198).

Tabuľka 3 Hodnotenie seniorov ich vzťahu so svojimi deťmi v závislosti od veku

Vek		Ako by ste hodnotili Váš vzťah s deťmi?						Spolu
Spolu	ženy, muži SR, ČR	Veľmi dobrý	Skôr dobrý	Horší	Skôr horší	Nestretávame sa	Nemám deti	
menej ako 75 rokov	75 %	54	50	4	30	1	5	144
		37,5%	34,7%	2,8%	20,8%	,7%	3,5%	100,0%

75 a viac rokov	18	13	0	6	1	5	43
%	41,9%	30,2%	0,0%	14,0%	2,3%	11,6%	100,0%
Spolu	72	63	4	36	2	10	187
%	38,5%	33,7%	2,1%	19,3%	1,1%	5,3%	100,0%

(p = 0,198)

Pri tejto otázke sme sa snažili zistiť, či existuje názorový rozdiel na viacgeneračné bývanie v závislosti od pohlavia respondentov. Z odpovedí vyplynulo, že vylepšiť vzťahy so svojimi najbližšími by chcelo až 26 % mužov vs 5,8 % žien. Muži chcú štatisticky významne častejšie zlepšiť vzťahy s rodinou ($p < 0,001$).

Tabuľka 4 Porovnanie názorov na zlepšenie vzťahu s rodinou v závislosti od pohlavia

Zvlášť ženy, muži SR, ČR		Zlepšiť vzťahy s rodinou		Spolu
		nie	áno	
Pohlavie	žena	129	8	137
	%	94,2%	5,8%	100,0%
	muž	37	13	50
	%	74,0%	26,0%	100,0%
Spolu		166	21	187
		88,8%	11,2%	100,0%

(p < 0,001)

Diskusia

Každá generácia má svoje špecifiká, do istej miery determinované spoločenskými normami doby, v ktorej žije. Celé generácie sú formované spoločensko-historickými podmienkami, ktoré subjektívne vytvárajú členovia prislúchajúci istej dobe. Tieto špecifiká potom prenášajú svojimi aktivitami ďalej

do spoločnosti, v ktorej sa začína formovať ďalšia generácia. Generačné procesy prebiehajú u oboch generácií a obsahujú konflikty spôsobené rozdielnosťou životných fáz a generačnou svojráznosťou (Sak, Kolesárová, 2012). Súčasná spoločnosť je charakterizovaná podceňovaním medzigeneračných vzťahov rodičov, starých rodičov a ich dospelých

detí, čo vzdľaľuje generácie navzájom. Starnúci rodičia majú tendenciu ospravedlňovať ich zanedbávanie vlastnými deťmi časovou zaneprázdnenosťou alebo vzdialenosťou bydliska. Čím je častejšia komunikácia medzi rodičmi a deťmi, tým sú prejavy vzájomnej solidarity vyššie (Swiatkiewicz a kol., 2014). Medzigeneračné vzťahy na diaľku nemusia byť narušené a zvyčajne fungujú až do obdobia, kým nie je potrebná intenzívna pomoc starým rodičom (Hrozenská a kol., 2008). Udržiavať a zveľaďovať vzťahy medzi rodičmi a deťmi je dôležité nielen z dôvodu potrebnosti lásky a sociálneho kontaktu starých rodičov so svojimi deťmi, ale aj kvôli morálnemu zachovaniu hodnôt rodiny, v ktorej sa formuje ďalšie pokolenie. Je potrebné naučiť sa zosúladiť osobné slobody v súkromnom živote, s potrebou vytvorenia si trvalých vzťahov s druhými ľuďmi (Giddens, 2013). Dobrý vzťah rodičov a prarodičov so svojimi dospelými deťmi a vnúčatami je zdrojom nielen citovej istoty navzájom, ale aj naplnením spokojnosťou a pre kvalitné prežívanie staroby je nenahraditeľný. Teoretický konštrukt medzigeneračnej solidarity je charakterizovaný behaviorálnymi a emocionálnymi dimenziami interakciou, kohéziou, citmi a podporou v dlhoročných vzťahoch medzi rodičmi, deťmi a vnúčatami

(Swiatkiewicz a kol., 2014). V situáciách, kedy majú rodičia a ich dospelé deti nedostatok sociálnych partnerov alebo materiálnych zdrojov nachádzajú medzi sebou pomoc navzájom. Rola starého človeka v rodine býva v súčasnosti najčastejšie stotožňovaná so starorodičovskou rolou a očakávaním aktívneho prístupu starých rodičov a ich zapojenie predovšetkým do starostlivosti o vnúčatá. Starí ľudia v rodinách ale zároveň pôsobia ako peacemakeri, sú spoluriešiteľmi problémov všetkých generácií žijúcich v rodine (Saxena, 2014). Ich postavenie a prítomnosť v rodine zohráva významnú úlohu aj z dôvodu jej stability. Staršia generácia odovzdávaním svojich skúseností prispieva k preniknutiu človeka do minulosti, čím vyrovnáva absenciu kultúrnej, duchovnej zakorenenosti, ktorá chýba mladej generácii (Hrozenská, 2008). Príčinou môže byť nedostatok komunikácie najmladšej a najstaršej generácie. Každá generácia sa formovala v iných sociálno-ekonomických podmienkach z čoho vyplýva rozdielna historickú skúsenosť a vyznávanie iných hodnôt, čo môže byť základným zdrojom konfliktov medzi generáciami. Napriek tomu je medzigeneračné spolužitie, budovanie medzigeneračnej solidarity a potlačenie zaužívaných stereotypov z hľadiska spoločnosti veľmi potrebné. Prináša

spoznanie sveta seniorov, zmiernenie medzigeneračnej priepasti a môže byť inšpiráciou a dobrým príkladom pre formujúcu sa ďalšiu generáciu.

Otázka viacgeneračného bývania je stále aktuálnou témou pre mladých aj seniorov. U niektorých mladých je viacgeneračné bývanie aj dôsledkom nemožnosti si na základe finančnej situácie zabezpečiť samostatné bývanie, čím ostávajú na „oštaru“ rodičom, čo sa časom môže obrátiť a starí rodičia sú „na ťarchu mladým“ v ich vlastnom byte. Názory seniorov na viacgeneračné bývanie v našom prieskume potvrdzujú, že ani seniori mladší ako 75 rokov (60,5 %) ani 75 roční a starší (74,3 %) nemajú záujem o bývanie vo viacgeneračnej rodine, napriek tomu, že v rozhovore uviedli, že majú veľmi dobrý vzťah so svojimi deťmi (mladší ako 75 rokov 37,5 % vs 75 roční a starší 41,9 %). Rovnako aj mladí respondenti do 35 rokov až v 94,19 % vyjadrili nezáujem o vytváranie viacgeneračných rodín. Nezáujem o viacgeneračné spolužitie vedie k izolácii generácií a znemožňuje vytvárať podmienky pre dlhodobú starostlivosť o starých ľudí, ktorí by do konca svojho života mohli zostať v kruhu svojich blízkych, ako tomu bolo v minulosti (Schloserová, 2004). Medzigeneračné vzťahy nemusia byť narušené ani vzdialenosťou obydľí rodičov a dospelých

detí, ale „intimita na diaľku“ nedokáže zabezpečiť potrebnú starostlivosť v prípade odkázanosti. Viacgeneračné rodiny umožňujú seniorom aj vo vyššom veku zotrvať vo svojom prirodzenom prostredí. Seniori preferujú oddelené bývanie až do momentu, kedy nepotrebujú intenzívnu pomoc ďalšej osoby (Haškovcová, 2010). Treba poznamenať, že počet seniorov v inštitucionálnych zariadeniach je vo významnej miere ovplyvnený práve medzigeneračným spolužitím a kvalitou starostlivosti poskytovanej v domácom prostredí.

Medzigeneračná solidarita a výchova generácií k vnímaniu staroby ako prirodzeného a plnohodnotného obdobia života by mala vytvoriť priaznivé spoločenské podmienky a zabezpečiť sociálnu toleranciu, rovnosť a elimináciu možných spoločenských predsudkov. Podľa Hetteša Slovensko patrí medzi krajiny s najviac narušenými vzťahmi medzi generáciami (Hetteš, 2011). V našom prieskume, by štatisticky významne častejšie chceli zlepšiť vzťah so svojimi rodinami muži 16,0 % vs ženy 5,8 %. Podľa dostupných štatistík je počet viacgeneračných rodín na Slovensku minimálny, len menšina starších ľudí nad 65 rokov žije v jednej spoločnej domácnosti so svojimi deťmi a vnúčatami. Podľa údajov zo sčítania domácností v roku 2011 štvrtinu všetkých domácností

tvorila iba jedna osoba, z čoho až 52 % boli osoby staršie ako 60 rokov. Ondrejkovič et al., v roku 2005 zrealizovali výskum rodiny, ktorý priniesol zistenia, že 9 z 10 rodičov, reprezentantov strednej generácie, žilo samostatne (Ondrejkovič, 2007). V prípadoch viacgeneračného spolužitia išlo o domácnosti dcér s rodinami žijúcimi s rodičmi 9,25 % (10,1 % s matkou a 8,4 % s otcom) (Ondrejkovič, 2007). Výskum Inštitútu pre výskum práce a rodiny z roku 2005 (Bútorová, 2005) ukázal, že na Slovensku až 71% žien poskytovalo pomoc v starostlivosti o svojich príbuzných. Zvyšných 29 % boli muži, ktorí sa starali o manželky alebo synovia starajúci sa o matky. Rodinám strednej generácie pomáhali starí rodičia pri starostlivosti o deti, a to buď formou finančnej či naturálnej pomoci, ale aj pomocou pri zabezpečení bývania. Stredná generácia rodičom pomáhala najviac vo forme osobných kontaktov, pri údržbe domácnosti a domácich prácach. Viac ako 1/5 strednej generácie poskytovala svojim rodičom pomoc vo forme ošetrovania a opatery (Ondrejkovič, 2007). Zaujímavé je tiež zistenie, že vzájomná pomoc medzi strednou generáciou a deťmi bola na relatívne vyššej úrovni v starom meste a na sídliskách než v prímestských častiach (Ondrejkovič, 2006).

Výsledky výskumov v iných krajinách EÚ

ukazujú podobné výsledky. Vo Francúzsku 80 % ľudí starších ako 65 rokov žije vo svojom vlastnom dome, a to buď ako súčasť páru alebo samostatne. Len 3 % seniorov žijú so svojimi deťmi a takmer 6 % seniorov žije v domove dôchodcov (Brieu, 2012). Rozhodovanie pre viacgeneračné bývanie závisí vo veľkej miere od toho, či žijú v meste alebo na vidieku. Vidiecki seniori žijúci v odľahlých oblastiach sú obzvlášť rizikovní, nakoľko potreby sociálnej starostlivosti sú nenaplnené, ak ich rodiny žijú ďaleko, čo ovplyvňuje ich rozhodovanie. Podpora detí a vnukov je pre rodičov najdôležitejšia v situáciách, kedy starí ľudia strácajú autonómiu. Táto podpora môže byť psychologická – poskytujúca sociálne kontakty prostredníctvom telefónnych hovorov, návštev a ďalších prostriedkov. Vtedy sa vyžaduje komplexná podpora zameraná na psychologickú ale aj sociálnu pomoc, zabezpečovanú prostredníctvom priamych návštev, moderných technológií – mobilov, počítačov ako aj ďalších prostriedkov. Nezanedbateľným je aj vzor pre vnúčatá, ktoré potom participujú na domácich prácach ako sú nákupy, upratovanie, pranie, administratívne úkony. V prípadoch, keď sa zvyšuje závislosť, deti a vnúčatá môžu pomáhať pri podávaní liekov a osobnej starostlivosti, ako je pomoc pri kúpaní a použití toalety v spojení s profesionálnou starostlivosťou

s prepojením na sociálne služby. Od dospelých detí sa tiež očakáva, že poskytnú finančnú podporu, čo je obzvlášť dôležité v prípadoch inštitucionálneho umiestnenia seniora. O závislých starších príbuzných v rodine sa starajú predovšetkým dcéry. Vo Francúzsku existujú rôzne formy podpory na pomoc starším ľuďom, aby si zachovali svoju nezávislosť vo vlastnom domove, vrátane špeciálneho vybavenia v domácnosti, sociálnej pomoci, pomocných technológií, stravovania a ošetrovateľskej starostlivosti, avšak, s pomocou rodinných príslušníkov, ktorí by sa mali spolupodieľať na starostlivosti o rodičov (Kneale, 2012). Výsledky holandskej štúdie z roku 2003 zameranej na viacgeneračné rodiny potvrdili nízky podiel viacgeneračných rodín (6,1 %), ktorý sa do roku 2010 ešte znížilo na 5,5 %, čím sa poukázalo na klesajúcu tendenciu viacgeneračných rodín. (Kok, 2010). Iná holandská štúdia z roku 2000 ukázala, že asi 5 % žien starších ako 65 rokov a niečo nad 7 % starších mužov žilo v rodine s deťmi a vnúčatami (Tomassini, 2012). Celkovo sa odhaduje, že so svojimi rodičmi žije okolo 5 % detí so svojimi rodinami (Smits, 2010).

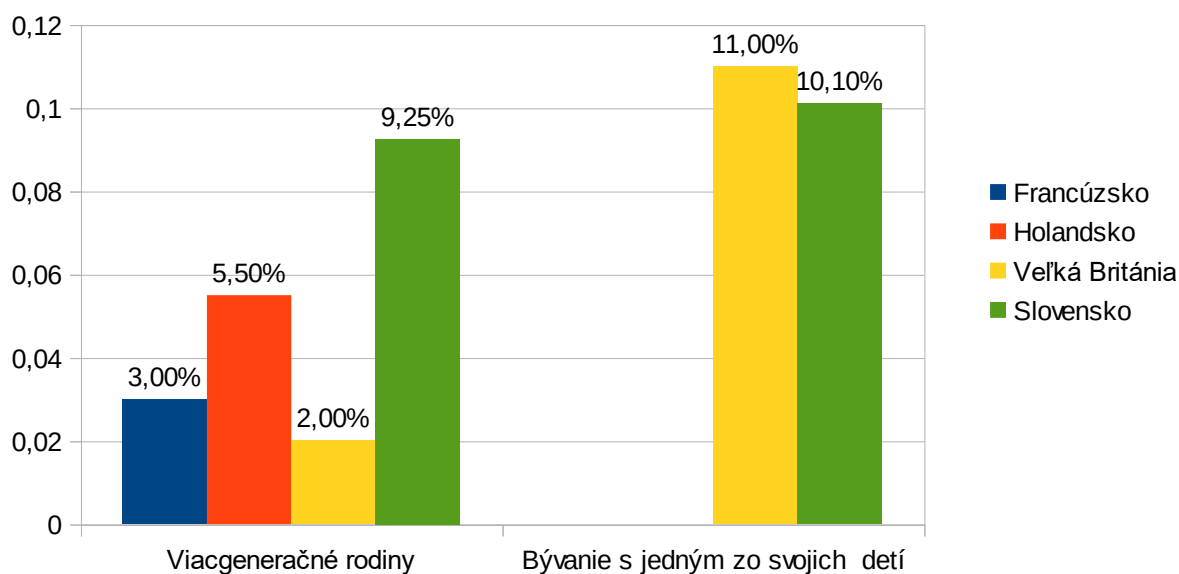
Sociálno-kultúrne vplyvy v Holandsku vedú k úsiliu o samostatné bývanie mladých a nie k vytváraniu viacgeneračných rodín so

zámerom poskytovania starostlivosti v starobe (Valk, 2008) a pomoc detí sa obmedzuje na emocionálnu podporu starším členom rodiny (Albertini, 2007). Podpora detí rodičom býva ovplyvnená faktormi ako napríklad geografická blízkosť medzi bývaním detí a rodičov. Príjmy starších ľudí sa v Holandsku od roku 2000 neustále zvyšujú, z čoho vyplýva, že starší ľudia sú stále viac finančne nezávislí a počet starších, ktorí žijú pod hranicou chudoby stále klesá, čo im umožňuje zabezpečiť si svoje potreby nezávisle od svojich detí a vnúcat.

Podľa štúdie ELSA z Veľkej Británie z rokov 2008 – 2009, iba niečo cez 2 % starších ľudí bývalo v spoločnej domácnosti s deťmi a vnúčatami a 11 % ľudí vo veku 65 rokov a viacej bývalo s jedným z svojich detí. Podiel starších ľudí žijúcich s vnúčatami sa štatisticky významne nelíši v závislosti od veku, takže percento osôb žijúcich so svojimi vnúčatami je rovnaké pre vekové rozmedzie 50 – 54 rokov ako aj pre 85 ročných a starších (2 %) (Kneale, 2012). Uvádza sa, že iba 1/5 dospelých v strednom veku participuje na starostlivosti o svojho rodiča. Okolo 3 % starších ľudí vo veku 65 rokov a viac žije v ústavnej starostlivosti (Kneale, 2012). Ústavná forma starostlivosti nevylučuje poskytovanie pomoci ako sociálnej, tak

psychickej mladšími príslušníkmi rodiny.

Bývanie seniorov vo viacgeneračných rodinách vo vybraných krajinách EÚ

Graf 1 Bývanie vo viacgeneračných rodinách, výsledky slovenských a zahraničných autorov

Odporúčania pre prax

- Vychovávať a vzdelávať najmladšiu generáciu – pozitívne príklady a postoje k starým rodičom, pomôžu vytvárať a formovať rozhodnutia mladých v budúcnosti;
- Pravidelné kontakty vnúčať so starými rodičmi prispievajú mladým k lepšiemu porozumeniu plynutia života a k súdržnosti generácií;
- Starí rodičia môžu pomáhať s chodom domácnosti a výchovou školopovinných detí, ktoré po príchode zo školy vždy doma

niekto čaká;

- K vytváraniu medzigeneračných rodín môže pomôcť štát zlepšením sociálneho a ekonomického komfortu osôb, ktoré sa chcú, môžu a vedia postarať o svojich starnúcich rodičov, ktorí pomoc potrebujú.

Záver

Bývanie starších s mladšími dostáva medzigeneračné vzťahy na úplne inú hodnotu a pri absencii takýchto foriem bývania sa zo sociologického hľadiska vytráca z rodinných vzťahov závislosť na

prarodičoch a obmedzujú sa aj kontakty s nimi. Rodina nebýva spolu, dospelé deti a členovia rodiny sú časovo a pracovne vyťažení, čo môže spôsobovať absenciu zodpovednosti detí voči rodičom, čím bremeno riešenia problémov spadá do kompetencií štátu (Šelner, 2004). Nastal čas zmeniť zaužívaný stereotyp pohľadu na starých ľudí ako niečo, čo predstavuje záťaž pre štát, zamestnávateľov, okolie alebo rodinu (Bahna a kol., 2011). Viacgeneračné domácnosti môžu poskytnúť jednu z foriem na riešenie bytových potrieb mladších a seniorom umožnia zotrvať čo najdlhšie vo svojom prirodzenom prostredí. Zmeny v rodinných stavebných vzoroch a stave bývania generácií sú možné a môžu nastať aj v súvislosti s pracovným trhom, ktorý vyžaduje čoraz väčšiu flexibilitu a vyznačuje sa vyššou časovou náročnosťou oproti minulosti.

Zoznam použitej literatúry:

ALBERTINI, M., KOHLI, M. & C., 2007. Vogel, *Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes?* Journal of European Social Policy, No 17, p. 319-334.

BAHNA, M., PISCOVÁ, M., ZEMAN, M., 2011. *Vek migračné stratégie trávenie voľného času*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 86 s.

BOTÍK, J., – SLAVKOVSKÝ, P., 2011. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1*. Bratislava: Veda, 871 s., ISBN.

BRIEU, M. A., DUVEAU, F., FORETTE, F., 2012. In: *Global Perspectives on Multigenerational Households and Intergenerational Relations An ILC Global Alliance Report*, ILC-France, March 2012, p. 17-19. Dostupné na: <http://www.ilc-alliance.org/>.

BÚTOROVÁ, Z. a kol., 2008. *Ona a on na Slovensku zaostrené na rod a vek*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 365 s., ISBN 978-80-89345-10-6.

GIDDENS, 2010. *Důsledky modernity*. Praha: Slon, 158 s., ISBN 80-86429-15-6.

GIDDENS, A., 2013. *Sociologie*. Příbram: Argo, 1052 s., ISBN 80-7203-124-4.

HAŠKOVCOVÁ, H., 2010. *Fenomén stárí*. Praha: Brain team, 400s., ISBN 80-7038-158-2.

HETTEŠ, 2011. *Starnutie spoločnosti. Vybrané kapitoly sociálnej práce so seniormi* Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 192 s., ISBN: 978-80-8132-031-6.

HROZENSKÁ, M., a kol., 2008. *Sociálna práca so staršími ľuďmi a jej teoreticko-praktické východiská*. Martin: Osveta, 182 s., ISBN 978-80-8063-282-3.

KELLER, J., 2004. *Dějiny klasické sociologie*. Praha 1: Slon, s., ISBN 80-86429-34-2.

KNEALE, D., 2012. In: *Global Perspectives on Multigenerational Households and Intergenerational Relations An ILC Global Alliance Report*, ILC-UK, March 2012, p. 38-41. Dostupné na: <http://www.ilc-alliance.org/>.

KOK, J. & K. MANDEMAKERS, 2010. *A life-course approach to co-residence in the Netherlands, 1850–1940. Continuity & Change*, No 25, p. 285-312.

ONDREJKOVIČ et al., 2007. *Nitrianska rodina na prahu tisícročia*. Nitra : UKF, 174 s.

ONDREJKOVIČ, P. – MAJERČÍKOVÁ, J., 2006. *Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. Príspevok k diskusii o charaktere rodiny na Slovensku*. In.: *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 38, č.1, s. 5-30.

SAK, P., – KOLESÁROVÁ, K., 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 232 s., ISBN 978-80-247-3850-5.

SAXENA, D., STROMMEN, J., 2014. *The rights of grandparents and stepgrandparents, This publication will be made available in alternative formats for people with disabilities upon request, 1-7, North Dakota State University, Fargo, North Dakota*, Dostupné na: <http://www.ag.ndsu.edu/pubs/yf/famsci/fs1729.pdf>.

SCHLOSSEROVÁ, I., 2004. *Seniorov začleňuje do každodenného života*

aktivizačná činnosť. In: *Sociální práce / Sociálna práca*, č. 2, s. 7 -11.

SMITS, VAN GAALEN & MULDER, 2010. *Parent-Child Coresidence: Who moves in With Whom and for Whose Needs? Journal of Marriage and Family*, No 72, p.1022-1033.

SWIATKIEWICZ, W., K., a kol., 2014. *Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio NOA, 298 s., ISBN 978-83-60071-74-8.

ŠELNER, I., 2004. *Úloha rodiny v péči o seniory – realita a prognózy*, In: *Sociální práce / Sociálna práca*, č. 2, s. 12-20.

TOMASSINI C., KALOGIROU S., GRUNDY E., FOKKEMA T., MARTIKAINEN P., BROESE VAN GROENOU M. & A. KARISTO, 2012. In: *Global Perspectives on Multigenerational Households and Intergenerational Relations An ILC Global Alliance Report, ILC-Netherlands*, March 2012, p. 25-29. Dostupné na: <http://www.ilc-alliance.org/>.

VALK, H.G. & SCHANS, D., 2008. *They ought to do this for their parents: Perceptions of filial obligations among immigrant and Dutch older people*. *Ageing & Society*, No. 28, p. 49-66.

Kontakt na autora:

PhDr. Jarmila Mészárosová

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Študent doktorandského štúdia

PhDr. Jarmila Mészárosová

*Sociálno-zdravotnícke spektrum
Social Health Spectrum*

e-mail: jarmila_meszarosova@centrum.sk